View the original article

گزارش و تحلیل

«مأمن‌های درهم‌شکسته»؛ بر سر مصونیت بیمارستان‌ها چه آمده است؟

رادیو فردا

۱۳/آبان/۱۴۰۵

بیمارستان مطهری در تهران

کتاب «مأمن‌های درهم‌شکسته» (Sanctuaires brisés) نوشته ایرج سبحانی، استاد پزشکی و مدیر بخش گوارش بیمارستان آنری موندور در حومه پاریس، به تازگی به زبان فرانسه و از سوی انتشارات هرماتان در فرانسه منتشر شده که به وضعیت بیمارستان‌ها و مراکز درمانی و بهداشتی ایران در جریان جنگ‌های ۱۲روزه و ۴۰روزه می‌پردازد.

ایرج سبحانی که در پانزده سالگی وطنش را ترک کرده، در فرانسه مشغول تحصیل و کار شده و کتاب‌ها و مقالاتی به دو زبان فرانسه و فارسی نوشته است.

مصونیت مراکز درمانی اکنون به‌طور فزاینده در سطح جهانی و در جریان درگیری‌ها نقض می‌شود، از یورش مأموران جمهوری اسلامی به بیمارستان‌ها گرفته تا بمباران بیمارستان‌های اوکراین توسط روسیه و تخریب درمانگاه‌های غزه. ایرج سبحانی در کتاب خود به بخش‌هایی از جنبه‌های نقض این نوع از مصونیت پرداخته است.

او در کتاب جدیدش صرفاً گزارشی از خسارات جنگ‌های ۱۲روزه و ۴۰روزه ارائه نمی‌کند، بلکه از منظری بنیادی‌تر، این پرسش را مطرح می‌کند که چرا زیرساخت‌هایی مانند بیمارستان‌ها، مراکز درمانی، دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی، که باید در جنگ‌ها از بالاترین سطح حفاظت برخوردار باشند، به بخشی از میدان منازعه تبدیل شده‌اند؟

در واقع، این پزشک فوق‌تخصص سرطان‌های دستگاه گوارش در «مأمن‌های درهم شکسته» که عنوانش استعاره‌ای از بیمارستان‌ها و مراکز درمانی آسیب‌دیده است، تحول ماهیت جنگ در قرن بیست‌ویکم را بررسی کرده است.

آقای سبحانی در مقدمه کتاب تصریح می‌کند که قصد ندارد تاریخ سیاسی و نظامی جنگ‌ها را بازنویسی کند، بلکه دغدغه او بررسی تخریب زیرساخت‌های غیرنظامی و پیامدهای آن برای زندگی مردم است.

او همچنین معتقد است حکومت ایران با بحران مشروعیت روبه‌روست و در عین حال توانسته در بستر دشواری‌های اقتصادی گسترده و بحران اجتماعی، بقای خود را با بقای کشور پیوند بزند. او همچنین بر این باور است که حمله نظامی و گسترش حملات به اهداف غیرنظامی، «مسیر طبیعی» تحولات داخلی کشور را تغییر می‌دهد.

این پزشک در گفت‌وگو با رادیو فردا دربارهٔ انگیزه نگارش چنین کتابی می‌گوید: «ملت‌ها برای تربیت پزشکان و جراحان و ایجاد و نگهداری ساختارهای درمانی هزینه می‌کنند تا از جان انسان‌ها محافظت شود. وقتی می‌بینم با صدور یک فرمان از سوی یک فرمانده نظامی، در عرض ۲۴ ساعت جان صدها، هزاران و حتی ده‌ها هزار انسان گرفته می‌شود، طبیعی است که وجدان حرفه‌ای من به‌عنوان پزشک واکنش نشان دهد.»

او تأکید می‌کند: «انگیزه دوم، ابراز انزجار و مخالفت من با حمله به زادبومم، ایران، بوده و هست.»

تهدید مصونیت مراکز درمانی در ایران البته به جنگ‌های مورد بررسی این کتاب محدود نمی‌شود. در جریان اعتراضات دی‌ماه ۱۴۰۴ نیز گزارش‌هایی از یورش نیروهای امنیتی جمهوری اسلامی به بیمارستان‌ها و تعرض به معترضان زخمی منتشر شد. از جمله، در حمله به بیمارستان امام خمینی ایلام، محل بستری مجروحان اعتراضات ملکشاهی، شاهدان از ورود خشونت‌آمیز مأموران، استفاده از گاز اشک‌آور و ضرب‌وشتم مردم و کادر درمان خبر دادند.

گزارش‌های بعدی نیز حاکی از شهادت پزشکان دربارهٔ تبدیل مراکز درمانی به محل سرکوب و کشتار بود. این روایت‌ها، مسئلهٔ امنیت بیمارستان‌ها را در زمینهٔ سرکوب داخلی نیز مطرح می‌کند؛ جایی که مجروحان برای دریافت درمان، با ترس از بازداشت یا تعرض به جان خود روبه‌رو می‌شوند.

مستندسازی خسارات واردشده

فصل نخست کتاب، به مستندسازی خسارات واردشده به زیرساخت‌های غیرنظامی ایران اختصاص دارد. نویسنده با مرور گزارش‌های منتشرشده در جریان جنگ ۱۲روزه و ۴۰روزه، تصویری از ابعاد انسانی و درمانی حملات ارائه می‌دهد.

در این بخش، بیمارستان گاندی تهران، مراکز درمانی کرمانشاه، درمانگاه زندان اوین، کارخانه‌های داروسازی، دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و نویسنده تخریب یک

بیشتر در این باره:
بیش از «۱۰ هزار حمله به بخش درمان در ۲۹ کشور» از جمله ایران

بیمارستان را صرفاً از دست رفتن یک ساختمان نمی‌داند؛ بلکه آن را آغاز زنجیره‌ای از اختلالات می‌بیند که می‌تواند دسترسی یک جمعیت بزرگ به خدمات پزشکی را برای مدتی طولانی مختل کند.

نویسنده دربارهٔ این فصل از کتاب خود می‌گوید: «از همان روزهای ابتدایی حمله به ایران، کار جمع‌آوری و دسته‌بندی اطلاعات مربوط به تخریب زیرساخت‌های غیرنظامی را آغاز کردم. این کار در ابتدا به شکل یک بولتن پیش می‌رفت و در آن از اسناد و انتشارات نهادهای بین‌المللی، رسانه‌های ایرانی و گزارش‌های مطبوعات خارجی استفاده می‌کردم. در کتاب، خلاصه‌ای از این اطلاعات و مستندات ارائه کرده‌ام.»

آقای سبحانی که با انستیتو پاستور پاریس همکاری تحقیقاتی داشته، همچنین به حمله به این مؤسسه در تهران اشاره می‌کند و می‌نویسد که مؤسسه پاستور در تهران، نمادی از پژوهش در حوزه میکروارگانیسم‌ها و مرکزی برای طراحی و تولید واکسن در ایران و خاورمیانه به‌شمار می‌رود. افزون بر این، در زمینه ایمنی مواد غذایی نیز فعالیت دارد و در زمان وقوع حوادث و بلایای طبیعی گسترده، مانند زلزله و سیل، مسئولیت شناسایی و شناسایی دقیق عوامل بیماری‌زا را بر عهده می‌گیرد.

در زمینه زیرساخت‌های غیرنظامی، باید به این نکته اشاره کرد که آمریکا و اسرائیل، جمهوری اسلامی ایران و گروه افراطی حماس را متهم می‌کنند که از این زیرساخت‌ها برای اهداف نظامی استفاده کرده و می‌کنند. آمریکا و اسرائیل اتهام عمدی بودن حملات به غیرنظامیان را رد کرده و در مقابل، به عنوان نمونه، حکومت ایران را متهم کرده‌اند که پرتاب پهپادها یا موشک‌ها را از مناطق پرجمعیت غیرنظامی انجام داده‌اند.

فرماندهی مرکزی آمریکا اعلام کرده است که این تصمیم خطرناک از سوی حکومت تهران، «جان غیرنظامیان را در ایران به خطر می‌اندازد.»

در حال حاضر امکان بررسی مستقل وضعیت مؤسساتی مانند انستیتو پاستور وجود ندارد. با این حال، بر اساس برخی گزارش‌ها، کشورهای غربی معتقدند ایران از دههٔ ۱۹۹۰ بخشی از تحقیقات زیستی با کاربرد بالقوهٔ نظامی را در فعالیت‌های مؤسسات غیرنظامی، از جمله انستیتو پاستور و مؤسسهٔ رازی، گنجانده است تا ماهیت دوگانهٔ این فعالیت‌ها را پنهان کند.

بیشتر در این باره:
نشست اضطراری شورای امنیت در پی حمله روسیه به بیمارستان کودکان در اوکراین

آقای سبحانی همچنین حمله به مجتمع داروسازی توفیق دارو را به عنوان یک نمونه برجسته دیگر از حملات به زیرساخت‌های درمانی مثال زده و نوشته که این کارخانه از تولیدکنندگان مهم مواد اولیه داروهای بیمارستانی و داروهای ضدسرطان بوده است.

ارتش اسرائیل در جریان جنگ، در واکنش به حمله هوایی به این شرکت داروسازی اعلام کرد که کارخانه‌ای را هدف قرار داد که به‌طور سیستماتیک مواد شیمیایی را برای توسعه سلاح‌های شیمیایی توسعه می‌داده است.

گسترش جنگ‌ها به مناطق غیرنظامی

اما اهمیت تحلیلی کتاب از فصل دوم آشکارتر می‌شود؛ سبحانی از توصیف وضعیت ایران فراتر می‌رود و می‌کوشد آن را در چارچوب تحولی گسترده‌تر در جنگ‌های معاصر قرار دهد.

او با مقایسه دو دوره ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۴، چهار شاخص جنگ‌ها را بررسی می‌کند: انتقال درگیری‌ها از مناطق روستایی به شهرها، افزایش خسارات غیرنظامی، میزان دقت تسلیحات و فاصله میان اهداف نظامی و زیرساخت‌های غیرنظامی.

بر اساس داده‌های ارائه‌شده در کتاب، نسبت درگیری‌های روستایی به شهری از ۳٫۴۵ در دوره نخست به ۱٫۱۲ در دوره دوم کاهش یافته است. هم‌زمان، شاخص استانداردشده خسارات غیرنظامی در هر شهر از ۴۵٫۲ به ۷۸٫۹ افزایش پیدا کرده است. نویسنده همچنین از کاهش میانگین شعاع خطای احتمالی مهمات، از ۱۵۰ متر به ۱۵ متر سخن می‌گوید. فاصله میان اهداف نظامی و زیرساخت‌های غیرنظامی نیز در این مقایسه از ۴۲۰ متر به ۸۵ متر رسیده است.

بیشتر در این باره:

روایت یک شاهد عینی از اعتراضات ملکشاهی و حملهٔ مأموران به بیمارستان ایلام

آنچه این ارقام نشان می‌دهد این است که جنگ‌های معاصر، به‌تدریج از مناطق روستایی و جبهه‌های نسبتاً مشخص به محیط‌های شهری منتقل شده‌اند؛ در نتیجه، جمعیت غیرنظامی و زیرساخت‌های زندگی روزمره بیش از گذشته در معرض آسیب قرار گرفته‌اند.

فصل سوم کتاب به ریشه‌های تحول کنونی در جنگ‌ها می‌پردازد و به عواملی چون فرسایش حقوق بین‌الملل بشردوستانه، بحران فعالیت‌های انسان‌دوستانه، تضعیف اخلاق جمعی و برتری تبلیغات بر اطلاعات مستقل اشاره دارد.

نویسنده با یادآوری کنوانسیون‌های ژنو، به‌ویژه ماده ۱۸ کنوانسیون چهارم، بر حمایت ویژه از بیمارستان‌ها تأکید می‌کند. به اعتقاد او، یکی از مشکلات اساسی امروز این است که طرف مهاجم می‌تواند با طرح ادعای حضور نیرو یا تجهیزات نظامی در یک مرکز درمانی، وضعیت حفاظتی آن را زیر سؤال ببرد؛ در حالی که اثبات چنین ادعایی بر عهده مهاجم است.

این بحث، نقدی بر کارآمدی نظم حقوقی بین‌المللی است؛ نظمی که برای جلوگیری از تکرار فجایع جنگ جهانی دوم شکل گرفت، اما در برابر بسیاری از جنگ‌های معاصر با محدودیت‌های جدی مواجه شده است.

ضرورت بازسازی روانی جامعه

نویسنده همچنین بر ضرورت بازسازی روانی جامعه پس از جنگ تأکید می‌کند. از نظر او، درمان آسیب‌های روانی جنگ تنها با مداخلات پزشکی امکان‌پذیر نیست؛ بلکه به بازسازی اعتماد اجتماعی، شفافیت اطلاعات، مستندسازی واقعیت‌ها، ایجاد نهادهای مستقل تحقیق و برقراری گفت‌وگو میان جوامع نیاز دارد.

او معتقد است بدون پذیرش واقعیت، مواجهه صادقانه با گذشته و احترام به دیگری، جامعه نمی‌تواند از چرخه خشونت و آسیب‌های روانی خارج شود.

در مجموع، کتاب «مأمن‌های درهم‌شکسته»، علاوه بر روایت خسارات جنگ‌ها، دعوتی است به توقف روند کنونی حملات به زیرساخت‌های غیرنظامی و به ویژه درمانی؛ تا مصونیت این زیرساخت‌ها برای همیشه از فرهنگ نظامی جهان ناپدید نشود.

بیشتر در این باره:

شورای عالی نظام پزشکی خواستار تأمین امنیت کادر سلامت شد

این مطلب بخشی از:

ایران | بایگانی | فراتر از خبر | گزارش و تحلیل

© ۲۰۲۶ تمام حقوق این وب‌سایت، بر اساس مقررات کپی‌رایت، برای رادیو فردا محفوظ است.